

TARİHİ GELİŞİM İÇİNDE VE ÖZELLİKLE MONTESQUIEU'DE KUVVETLER AYRILIĞI

Yrd. Doç. Dr. Bahtiyar AKYILMAZ

I — GİRİŞ

Hukuk âleminde müstakil ve bağımsız bir varlık olarak görülen devlet, kendisini meydana getiren şahısların müşterek ihtiyaçlarını tatmin; onlara faydalı ve lüzumlu olan hizmetlerin ifa edilmesi vazifesini üstlenmiştir. Devlet, herbiri ayrı ihtisas sahalarını teşkil eden bu vazifelerini çeşitli fonksiyonları vasıtasıyla ifa etmektedir. Maddî bakımdan mahiyetleri ve muhtevaları, zamâna, topluma ve siyâsî sistem tipine göre farklılıklar gösteren bu fonksiyonlar (1), hukukî bakımdan (2) da devlet hayatının organize edilebilmesi için muayyen organlara tahsis edilmişlerdir. Devlet, bir fonksiyonla objektif hukuku formüle ederken, diğeriyle bu hukuka dayanarak hukukî durumlar yaratır, tasarruflar yapar ve kamu hizmetinin işlemesi için maddî faaliyetlerde bulunur. Hukukî bir ihlâl ya da ihtilâfın mevcûdiyetinin tesbiti ve lüzumlu tedbirlerin alınması ise bir diğerkonksiyonun sahasına girer (3).

(1) ÖZBUDUN Ergun, Türk Anayasa Hukuku, Ankara 1986, s. 137, 138.

(2) GÜNEŞ Turan, Parlamenter Rejimin Bugünkü Mânası ve İşleyişi, Ankara 1956, s. 11.

(3) Hukukî bakımdan devlet fonksiyonlarının ayrılması konusunda belli başlı iki nazariye bulunmaktadır. Fonksiyonların maddî kriterlere göre ayrılmasını savunan Duquît'ye göre; devlet, normatif ve düzenleyici bir kaide koyarken yasama fonksiyonunu kullanıyor demektir. Buna mukâbil subjektif işlem veya şart-tasarruf yapıyorsa idare fonksiyonu bahis konusudur. İdarenin düzenleyici işlemlerini açıklayamaması bakımından eleştirilen bu nazariyeye karşı yine bir Fransız hukukçusu Carré de Malberg, fonksiyonların uzvî ve şekli kriterlere göre ayrılması gerektiği fikrini ileri sürmüştür. Buna göre, yasama organı kanun adı altında, belli şekillere riayet ederek ve devletin diğerkonksiyonlarını bağlayan üstün kurallar koyar. Yürütme organı ise kanunların verdiği yetkiler ve çizdiği sınırlar içinde faaliyette ve her türlü tasarrufta bulunur. Yürütme ile yasama arasındaki fark ise bir hiyerarşi farkından ibarettir. Daha geniş bilgi için bkz. GÜNEŞ Turan, Türk Pozitif Hukukunda Yürütme Organının Düzenleyici İşlemleri, Ankara 1965, s. 12 vd.

Devlet hayatının organize edilmesi için muayyen fonksiyonların muayyen organlara tahsis edilmesi kâfi değildir. Bundan başka her organa canlılık veren, hareket ve faaliyetlerinin prensibini teşkil eden iradenin ayrılması, organlardan her birinin kendi sahasında muhtar bir irade ile hareket eder olması da icabetmektedir (4).

Kendi sahasında muhtar bir irade ile hareket eden bu organlar, faaliyetlerini, devletin cemiyet içinde sahip olduğu üstün iktidarı kullanarak yerine getirirler.

İşte, devletin fonksiyonlarının hukuki bakımdan devletin üstün gücünü kullanan ve kendi faaliyet sahaslarında muhtar bir irade ile hareket eden yasama, yürütme ve yargı fonksiyonu olarak ayrılması; bu fonksiyonların birbirinden bağımsız organlar vasıtasıyla ifa edilmesi bizi "kuvvetler ayrılığı prensibi"ne götürmektedir.

Kuvvetler ayrılığı prensibi, "hukuk devleti"nin en mühim unsurlarından birisidir (5). Hukuk devletinin mevcut olabilmesi için bir yandan yasama fonksiyonunun, yürütmeden ayrı bir organ uhdesinde bulunması, diğer yandan yargı fonksiyonunu ifa eden organların bağımsız ve tesirden uzak olmaları icabeder. Bunlardan başka, hâkimlik teminatı, idarenin ve yasamanın yargı yolu ile denetimi, idarenin kanuniliği ve demokrasinin mevcudiyeti hep kuvvetler ayrılığı prensibine bağlıdır.

Devlet fonksiyonlarının yasama, yürütme ve yargı fonksiyonu olarak ayrılıp her birinin ayrı organlara verilmesinin gayesi; bu organların arasında bir denge sağlamak suretiyle birinin diğerine tahakküm etmesine mâni olmak ve fonksiyonların (kuvvetlerin) birbirlerini denetlemelerini sağlamaktır.

Yalnız, kuvvetler ayrılığı prensibi "mutlak bir gerçek" değildir. Günümüz devletinde yasama ve yürütme fonksiyonları arasında kesin bir ayırım yapılamamaktadır. Modern devlet yönetimi, artık, yasama ve yürütme organları arasında gittikçe artan ve sıklaşan bir işbirliğini lüzumlu hâle getirmektedir. Ancak, bu prensibin dün olduğu kadar bugün de ehemmiyet ve değerinden kaybetmeyen bir yönü vardır ki, o da yargı organının diğer organlar karşısında bağımsızlığıdır (6). Yargı organının yasama ve yürütme organlarından bağımsız ve tesirlerinden uzak olması onları denetleyebilmesi

(4) BAŞGİL Ali Fuat, Esas Teşkilat Hukuku, I. cilt, Türkiye Siyasi Rejimi ve Anayasa Prensipleri, 2. fasıkül, İstanbul 1960, s. 280.

(5) BALTA Tahsin Bekir, İdare Hukukuna Giriş, Ankara 1970, s. 64; EROĞLU Hamza, İdare Hukuku, Ankara 1985, s. 38.

(6) KAPANİ Münici, Kamu Hürriyetleri, Ankara 1981, s. 286.

ise bugün için kuvvetler ayrılığı prensibinin ağırlık noktasını teşkil etmektedir.

II — KUVVETLER AYRILIĞI PRENSİBİNİN ORTAYA ÇIKIŞI

"Kuvvetler ayrılığı prensibi" denildiği zaman akla ilk gelen isim Montesquieu ve onun meşhur eseri "Kanunların Ruhu" (De l'Esprit des Lois)dur. Montesquieu, Kanunların Ruhu'nun XI. Kitabının 6. Bölümünde kuvvetler ayrılığı üzerinde etraflıca durmuş, ona kesin ifadesini vermiş, pratik gayesini ve hürriyetin sağlanması ile alakasını belirtmiş ve dolayısıyla kendi adının bu prensiple birlikte anılmasını sağlamıştır (7).

Ancak, "kuvvetler ayrılığı prensibi"ni ortaya ilk atan Montesquieu değildir. Devletin fonksiyonları ve bunların ayrılması hususu üzerinde Aristo'dan beri çok şey söylenmiştir. Yine, Montesquieu'den önce Locke'da bu konu üzerinde geniş bir şekilde açıklamalarda bulunmuştur (8).

Gerçekten de daha eski müelliflere başvurulmazsa bu prensibin ilk izlerine Aristo'da rastlanabilir. "Politika" isimli eserinde Aristo hükümetin üç bölümünü ele alır ve inceler. Bunlardan birincisi görürşür ve karar verir, ikincisi yürütür, üçüncüsü ise yargılar. Aristo eserinde sadece bu organların yapılarını görevlerini ve kimlerden teşekkül edeceklerini izah etmiş ve bununla yetinmiştir. Daha sonra aynı fikirleri Ortaçağda Marsilius'da tekrarlamıştır (9). Onyedinci yüzyılda ise kuvvetler ayrılığı sağlam temeller üzerine oturtulmaya başlanmıştır. Locke, eserinde, her devlette mevcut olan üç kuvvet arasında bir ayırım yapmıştır. Bunlar; yasama kuvveti, yürütme kuvveti ve federatif yetkidir (10).

Çalışmamızın bu bölümünde hem kuvvetler ayrılığı prensibinin daha iyi anlaşılabilmesi hem de Montesquieu'nün görüşleriyle mukâyese edilebilmesi bakımından Aristo ve Locke'da kuvvetler ayrılığını incelemeyi uygun buluyoruz.

(7) Asıl adı Charles - Louis de Secondat olan Montesquieu, söz konusu eseri 1731-1748 tarihleri arasında yazmıştır. Eser Fehmi BALDAŞ tarafından, Kanunların Ruhu Üzerine I; Ankara 1963 ve Kanunların Ruhu Üzerine II, Ankara 1965 olmak üzere iki cilt halinde türkçeye de çevrilmiştir.

(8) KAPANI, dipnot 63, s. 285; HATEMİ Hüseyin, Hukuk Devleti Öğretisi, İstanbul 1989, s. 429.

(9) AKBAY Muvaffak, Umumi Amme Hukuku Dersleri, I, cilt, Ankara 1961, s. 245.

(10) LİPSON Leslie, Politika Biliminin Temel Sorunları, (çeviren : KARAMUSTAFAOĞLU Tuncer), Ankara 1986, s. 341.

A — Aristo'da Kuvvetler Ayrılığı

Devletin yasama, yürütme ve yargı kuvvetleri arasındaki farkı ilk olarak ima eden Aristo'dur (11). Gerçi Aristo, açıkça yasama, yürütme ve yargı fonksiyon ve organlarından bahsetmemiştir. Ancak devlette bu üç fonksiyona benzer fonksiyonlar mevcuttur ve siyasi teşekkül, bunların düzen altına alınmasıyla ortaya çıkmıştır (12).

"Politika" da Aristo, devleti incelerken bu üç faaliyet sahasını birbirinden ayırmakta ve bunları ifa eden organları halk meclisi, devlet hizmetleri ve halk mahkemeleri olarak vasıflandırmaktadır (13).

Bu organlardan (kuvvetlerden) ilki, yâni halk meclisi, devlet işlerini belirleme ve düzenleme fonksiyonunu ifa eder (14). Hak ve yetkileri çok geniş ve kapsamlıdır (15). Harbe ve sulhe karar vermek; anlaşmaları tasdik ve feshetmek; kanun vâzetmek ve kaldırmak; sürgün ve müsadere cezaları vermek; finans ve idareyi kontrol etmek gibi vazifeleri vardır. Bu vazifelerin yerine getirilişi ise cemiyetten cemiyete değişmektedir (16). Bazı cemiyetlerde bütün halk bu vazifelerin ifasını üstlenirken, bazı cemiyetlerde bir azınlık, bazı cemiyetlerde de tek bir şahıs bu fonksiyonu yerine getirmektedir.

İkinci kuvvet, devlet hizmetinde bulunanların faaliyetiye, yürütme fonksiyonuna tekâbül etmektedir. Yürütme işini üzerine alanlar memurlardır. Aristo, herşeyden önce bunların görev süreleri üzerinde durur. Memur belirli konularda kamu gücünü ortaya koyan, uygulayan, o konuda karar veren daha çok da emir veren şahıstır. Devletin toplum içindeki vazifelerine göre memurların sayısının ayarlanması icâbeder. Devletin yüksek yararıyla alakalı her görev için ayrı bir büro (bakanlık) kurulmalıdır. Bu bürolar, devletin askeri, malî işlerini yürütürler, şehrin düzenini sağlarlar, alışveriş hususunda düzenlemeler yaparlar, adalet mekanizmasını ayarlar, kararları uygular, cezaevlerini korurlar (17). Aristo, devletin bu

- (11) DEL VECCHIO Giorgio, Hukuk Felsefesi Dersleri, (çeviren : YETKİN Suut Kemal), İstanbul 1940, s. 31.
- (12) Aristo her siyasi teşekkülde karar vermek, kumanda etmek ve adalet dağıtmak hak ve yetkilerini haiz üç tür kuvvetin mevcûd olduğunu açıkça bildirmiştir. DERBİL Süheyy, İdare Hukuku, I. cilt, Ankara 1940, s. 29.
- (13) ABADAN Yavuz, Amme Hukuku ve Devlet Nazariyeleri, Ankara 1952, s. 236.
- (14) AKIN İlhan, Kamu Hukuku, İstanbul 1980, s. 19.
- (15) DERBİL, s. 29; ABADAN, s. 236.
- (16) AKIN, s. 19.
- (17) AKIN, s. 19.

fonksiyonuna "makam ve memuriyet kudreti" (to peri tas archâs) demektedir (18).

Devletin yargılama fonksiyonu ise halk mahkemeleri tarafından ifa edilmektedir. Hak yerini bulmadıkça, halk tatmin olmadıkça, devletin karışıklıktan kurtulamayacağını ileri süren Aristo, anlaşmazlıkların çözümünün muayyen şahıslar tarafından değil, halk tarafından yapılması icabettiğini belirtir. Halkın katılımı ise ya kur'a ya da seçim yoluyla olabilir (19). Aristo, aynı yasama organında olduğu gibi yargı organının yapısının toplumun yönetim şekliyle doğrudan alakalı olduğunu da söyler.

Bütün sınır karışıklıklarına rağmen Aristo'nun tasnifinde yasama, yürütme ve yargı fonksiyonunun bütün açıklığıyla ifade edildiği görülmektedir (20). Günümüz devletinde de yasama, yürütme, yargı fonksiyonları aarsında kesin bir sınır çizilemediği gözönüne alınırsa, Aristo'nun genel olarak doğru yaklaşımlarda bulunduğunu kolayca tespit edebiliriz.

B — Locke'da Kuvvetler Ayrılığı

Kuvvetler ayrılığı prensibine ilk adımlar onsekizinci yüzyılda Tabii Hukuk Mektebi mensuplarından İngiliz filozof John Locke tarafından atılmış ve kuvvetler ayrılığı fikrinin ehemmiyetini ilk sezen bu filozof olmuştur (21).

Locke, "Essay on Civil Government" isimli eserinde devlet yönetiminde üç iktidârı (kuvveti) birbirinden ayırmaktadır. Bunlar; yasama kuvveti, yürütme kuvveti, harb ve sulh yapmak ve andlaşma akdeylemek hakkı olan federatif yetkidir. Yasama kuvveti, topluluğu ve topluluğun üyelerini korumak için devlet gücünün nasıl kullanılacağını belirleme hakkına sâhip olan kuvvettir. Yürütme kuvveti, yapılmış ve yürürlükte olan kanunların uygulanmasına sürekli olarak dikkat eden bir kuvvettir. Yâni hem devlet idaresini hem de adaleti ihtiva etmektedir. Bundan başka, her devlette tabii olarak görünen bir kuvvet daha vardır ki bu her insanın topluma girmeden önce tabii olarak sahip olduğu bir hususiyete tekâbül eder. Bu kuvvet, harb ve sulh hakkını; birlik ve ittifak hakkını; devlet dı-

(18) ABADAN, s. 237.

(19) AKIN, s. 20.

(20) ABADAN, s. 237.

(21) BAŞGİL, s. 280; ÖZÇELİK Selçuk, Esas Teşkilat Hukuku Dersleri, I. cilt, İstanbul 1982, s. 269.

şındaki şahıs ve topluluklarla her türlü müzâkerelerin yürütülmesi hakkını kapsar. Buna federatif yetki de denilebilir (22).

Yasama kuvveti, en üstün kuvvettir. Ancak, üstün olmasına rağmen keyfi ve sınırsız değildir. Onu sınırlayan bazı prensipler vardır. Bunlar da; devletin meydana gelmesinden önce insanların sahip oldukları tabii hak ve hürriyetlerdir (23). Yasama kuvvetinin gayesi; fertlerin yararına işlemlerde bulunmak, kanunları halkın iyiliği için yapmaktır. Bundan dolayı yasama organı, genel kanunlar koyar; şahsî kararlar alamaz; sözlü emirler veremez; mülkiyet hakkını, hakkın sahibinin rızası olmadan sınırlayamaz.

Halk yasama fonksiyonunu, muayyen bir organa devretmiş olmasına rağmen bu haktan vazgeçmiş; onu denetleme imkânından mahrum kalmış değildir (24). Yasama organı, kendisine verilen yasama yetkisini halkın lehine kullanmaz, onu kötüye kullanır veyâ yetkilerinin sınırını aşarsa; meselâ: insanların haiz oldukları tabii haklarına aykırı hareket ederse bu takdirde halk, verilen yetkiyi, onun verilmesindeki amaca aykırı kullanan yasama organının bu hareket tarzına karşı kuvvete başvurmak; yasama yetkisini ondan alarak başka organa vermek yetkisine sahip olur (25).

Yasama kuvveti, toplumu ve fertleri, devlet gücünü nasıl koruyacağını gösteren kuralları koyarken bu kuralları genel manâda kanunların uygulanmasını sağlayacak bir yürütme kuvvetine de ihtiyaç vardır (26). Yasama kuvveti için söylenen görüşler aynen yürütme kuvveti için de geçerlidir. Yetkisini, yasama organının yaptığı kanunların sınırı içinde kamunun yararına uygun olarak, insanların tabii hak ve hürriyetlerini koruyacak ve fertlerin bunlardan faydalanmalarını sağlayacak şekilde kullanmak zorunda olan yürütme organı, bu tarzda hareket etmezse aynı yasama organında olduğu gibi halk, yürütme yetkisini geri alarak başkasına verebilir (27).

(22) ARON Raymond, Sosyolojik Düşüncenin Evreleri, (çeviren : ALEMDAR Korkmaz), Ankara 1986, dipnot 6. s. 67.

(23) AKIN, s. 136; OKANDAN Recai Galip, Umumi Amme Hukuku, Devletin Doğuşu Pozitif ve Teorik Gelişmesi Unsurları, İstanbul 1968, s. 555.

(24) OKANDAN, s. 556.

(25) Locke'a göre yasama organına, hâkimiyet hakkını ve kendinin idâresini halk, canını, malını korusun diye verir. Hâkimiyet hakkının kendisine niçin verildiğini unutan, temel gâyeye aykırı hareket eden, kanunsuz emirlerle halkı sefalete sürükleyen bu organa karşı ayaklanmak, karşı koymak toplumun hakkıdır. AKIN, s. 138.

(26) AKIN, s. 136.

(27) OKANDAN, s. 557.

Locke, devletin üstün gücünde yer alan yetkilerden harb, sulh ve andlaşma yapmaktan ibaret bulunan devletler arasındaki münâsebetlerin düzenlenmesiyle ilgili bulunan federatif yetki ile yürütme yetkisi arasında hiyerarşik bir münâsebet görmüş, federatif yetkiyi yürütme organına tâbi kılmıştır. Hatta federatif yetkinin yürütme organına verilmesi neticesine varmıştır (28).

Eğer kanunları yapmak ve bunları uygulamak yetkileri aynı organa verilirse, yâni, kanun vâzı (yasama organı) aynı zamanda icra kudretine de sahip olacak olursa, yasama ve yürütme kuvvetlerini tamamen kendi menfaatlerine kullanma tehlikesi ortaya çıkar. Bu mülâhazalarla Locke, bu iki kuvvetin mutlaka iki ayrı organa verilmesi icabettiğini belirtir (29). Ayrıca "kamu iyiliğine gereken itinâyı gösteren iyi düzenlenmiş devletlerde" (30) yasama kuvveti, belli aralıklarla toplanan bir meclise bırakılmıştır. Kanunu yürütmek ve uygulamak sürekli bir iş olduğu için bu işi görecektir yasama kuvvetinden ayrı bir kuvvetin mevcudiyetine ihtiyaç duyulmaktadır. İşte onun içindir ki yasama ve yürütme kuvvetleri birbirinden ayrı tutulmakta ve farklı organlara verilmektedir.

Görüldüğü gibi Locke, Aristo'dan farklı olarak gai bir düşünce ile hareket etmiştir (31). Onun asıl hedefi; kralın gücünü sınırlamak, eğer kral belirli sınırları aşar veyâ mükellefiyetlerini yerine getirmese hâkimiyetin kaynağı olan halkın, karşı koyma hakkının olduğunu göstermektir.

III — MONTESQUIEU'DE KUVVETLER AYRILIĞI

Fransız İhtilâli'nden önce XIV. Lui zamanında koyu bir mutlakiyetle yönetilen Fransa, en parlak devirlerini yaşıyordu. Ancak daha sonra tahta çıkan XV. ve hele XVI. Lui'nin kötü idareleri neticesinde Fransa içten içe kaynamaya başlamıştı. İşte Montesquieu böyle bir devirde yaşamış, Fransa'dan çıkıp Avusturya, İtalya, Hollanda ve nihâyet onsekizinci yüzyılın sonlarında İngiltere'ye gitmiş ve orada iki sene kalmıştır (32). İngiltere'de hâkimlerin bağımsızlığını ve parlamentonun gücünü gören Montesquieu, bundan pek hoşlanmıştır. Bu durumu Fransa'daki durumla yâni, yargının krala bağlı oluşu ve İngiltere'de Fransa'daki gibi genel tabakalar meclisinin

(28) OKANDAN, s. 557.

(29) ABADAN, s. 237.

(30) LİPSON, s. 341.

(31) ABADAN, s. 237.

(32) DERBİL, s. 26; MONTESQUIEU, c. I, s. VI - VII.

(Etat-Generaux) bulunmayışı ile mukâyese etmiştir (33).

Montesquieu, İngiltere'de kalmakla siyasi hürriyetin sadece Romalılara has üstün bir erdeme dayandığı ve sadece sitelerde gerçekleşebileceği yolundaki fikirlerden kurtulmuş oldu (34). İngiltere'de istibdâdın yokluğunu, iktidarın bir elde toplanmayıp; krallık, parlamento ve mahkemeler arasında bölünmüş ve düzenlenmiş olmasına bağlıyordu.

Devletin geniş faaliyetleri arasından en önemlilerini ayıran Montesquieu bunların aynı elde (organda) toplanmasının tehlikelerini belirterek ortaya kuvvetler ayrılığı prensibini koyar. Ona göre, devletin sahip olduğu üstün iktidar, bir irade kuvveti olarak parçalanmalı ve bu parçalar öyle bir şekilde düzenlenmelidir ki, bir kuvvet diğerini durdursun ve böylece kuvvetler arasında bir denge hüsule gelsin (35). Aksi olursa, yâni, kuvvetler tek bir organda toplanırsa, fertler için hürriyet diye bir şey kalmaz.

Görüldüğü gibi, Fransa'daki katı mutlakîyet rejiminin doğurduğu kötü neticeleri düzeltmeye yarayacak yolu, İngiltere'deki siyasi müesseselerin ve Locke'un tesiri altında kalarak kuvvetler ayrılığı olarak tesbit eden Montesquieu'nün fikirleri çok geçmeden etkisini Amerikan ve Fransız Anayasalarının haklara ilişkin yazılı belgelerinde (36) göstermiş ve bütün dünyada anayasa vâzi için göz-önünde bulundurulması icabeden bir prensip hâlini almıştır.

A — Kuvvetler Ayrılığı Mefhûmu

Kanunların Ruhunu isimli eserinin XI. Kitabının "İngiltere'nin Esas Teşkilâtı" başlığını taşıyan 6. bölümünde Montesquieu, her devlette üç "pouvoir" olduğunu söyleyerek izaha başlar (37). Gerek şekil, gerekse muhteva itibarıyla mücerret açıklamalarda bulunur.

- (33) LİPSON, s. 341. Ancak İngiliz devlet idaresinin en mühim niteliği olarak kuvvetler ayrılığında bahseden Montesquieu, vardığı bu neticede aldandırmıştır. Zira, İngiltere'de gerçek yürütme organı Başbakan ve Kabinedir. Millet işlerinin idaresi Kabineye düşer. Aslında Kabine, bütün bakanlar içinde âdeta çekirdek mahiyetini taşır. Başbakan, Kabine ve diğer bakanlar, Avam Kamarası'ndaki çoğunluk partisinin önderleri arasından çıkarlar. Bazılarının Lordlar Kamarası'ndan alındığı da olur. Fakat hepsinin parlamento üyesi bulunması şarttır. VERNON Manfred C., Levlet Sistemleri, (çeviren: SOYSAL Mümtaz), Ankara 1961, s. 20.
- (34) SARİNE George, Yeni Çağ, II. cilt, (çeviren: ÖKTEM Alp), Ankara 1969, s. 246.
- (35) MONTESQUIEU, c. I, s. 296-297.
- (36) Virginia Haklar Beyannamesi, Massachusetts Anayasası, Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Beyannamesi bu konuda misâl olarak verilebilir.
- (37) MONTESQUIEU, c. I, s. 296 vd.

Maamafih Montesquieu, kitabının hiçbir yerinde "kuvvetler ayrılığı" (séparation des pouvoirs) tâbirini kullanmaz (38).

O hâlde, daha sonradan kuvvetler ayrılığı prensibi adını alan bu prensipte "pouvoir" kelimesi neyi ifâde etmektedir?

Zaman zaman metafizik bir mânâda kullanılan (39) pouvoir kelimesi Fransızcada üç değişik anlam taşır: Kuvvet yâhud iktidar, yetki ve organ. Montesquieu, eserinde şüphesiz "organ"ı kasdetmiyor. Ancak bir kuvvet yâhud iktidardan mı yoksa bir yetkiden mi bahsettiğini de kestirmek mümkün değil (40).

Aslında pouvoir kelimesinin kuvvet diye Türkçeye çevrilmesi yanlış olmuştur. Pouvoir, kuvvet demek değildir; kudret de değildir; pouvoir, iktidar demektir; hukukî bir gücü hukukî bir kaabiliyeti ifâde etmektedir (41).

Bizde dahi bazı müellifler (42) "kuvvetler ayrılığı prensibi" demeyi münâsip görmüşlerken bazı müellifler (43). "İktidarların ayrılması prensibi" tâbirini kullanmışlardır.

Aslında Montesquieu'nün bütün bu meselelerle bir alakası yoktur. Zaten kuvvetler ayrılığı tâbirinden bahsetmemiştir. O, sadece devletin çeşitli faaliyetlerini saymakta ve bunların ayrı ayrı organlara verilmesini savunmaktadır. Öyleyse, günümüzde "kuvvetten", "kuvvetler ayrılığı"ndan ne anlaşılmalıdır?

Bugün kuvvetten anlaşılan devletin kudretidir. Bu kudret devletin organları vasıtasıyla toplum adına iradesini belirtmek; kendi iradesini hâkim kılmak iktidarındır (44). Ancak bu kudretin birden çok olan fonksiyonlarını ve yine birden çok olan organlarını da ayırdetmek icabeder. Fakat kuvvetler ayrılığı ne faaliyetler ne de organlar ayrılığıdır. Gerçi bu prensip, organ, faaliyet hattâ yetki ayrılığı-

(38) GÜNEŞ, Parlamenter Rejimin Bugünkü Mânası ve İşleyişi, s. 11.

(39) Meselâ 1791 Fransız Anayasası'nda "pouvoir" ne fonksiyon ne de organ mânâsında kullanılmıştır. Bu Anayasa'da iktidarlar (kuvvetler) devlet faaliyetlerinin dış belirtileri olan fonksiyonlar mânâsında değil devlet irâdesinin yapıcı unsurları olarak düşünülmüştür. ÖZBUDUN, s. 135.

(40) GÜNEŞ, Yürütme Organının Düzenleyici İşlemleri, dipnot 4, s. 7.

(41) ÖZYÖRÜK Mukbil, İdare Hukuku Ders Notları, teksir, Ankara 1977, s. 85.

(42) BAŞGİL, s. 281; ARSAL Sadri Maksudi, Hukuk Felsefesi Tarihi, İstanbul 1946, s. 207; GÜNEŞ, Parlamenter Rejimin Bugünkü Mânası ve İşleyişi, s. 4; ABADAN Yavuz, Devlet Felsefesi, Seçilmiş Okuma Parçaları, Ankara 1959, s. 335.

(43) ERİM Nihat, Umumi Amme Hukuku Dersleri, Ankara 1942, s. 176; AK-BAY Muvaffak Umumi Amme Hukuku Dersleri, I. cilt, Ankara 1961, s. 245.

(44) ÖZBUDUN, s. 137.

nı icabettirir. Fakat kuvvetler ayrılığı bütün bunlardan farklı olarak bir irade ayrılığıdır (45).

B — Kuvvetlerin Ayrılmasının Lüzümü

Montesquieu'ye göre, devletlerin gayesi ya münhasıran kendisinin devam ve bekâsı olur yahud da bu gayeden başka aynı zamanda şahısların hürriyetlerini temin gayesini de hedef edinir. Mevcudiyet ve devamlarını temin bütün devletlerin şuurlu ya da şuursuz takib ettikleri bir gayedir. Fertlerin hürriyetlerini temin gayesi ise devletlerin tekâmülü derecesi ile ölçülür (46).

Kuvvetlerin ayrılmasının lüzümünü isbat için Montesquieu, evvelâ siyasi hürriyet (47)'i tarif eder. Ve devlette siyasi hürriyetin temin edilebilmesinin ancak kuvvetler ayrılığı prensibinin tatbiki ile mümkün olacağını söyler.

Hürriyet kelimesi kadar yanlış anlaşılan bir tabir yoktur (48). Herkes, her millet kendi âdet ve teamüllerine, temâyüllerine uygun hareket tarzını, hürriyete uygun saymıştır. Hattâ demokrasilerde siyasi hürriyetin mevcut olduğu söylenerek halkın iktidârı ile halkın hürriyeti mefhumları birbirlerine karıştırılmıştır.

O hâlde siyasi hürriyet nedir? Montesquieu'ye göre; siyasi hürriyet insanın istediği şeyi yapmak serbestisi değildir. Siyasi hürriyet ancak kanunların müsâde ettiği şeyleri yapmak serbestisidir (49).

Montesquieu'ye göre demokrasi ve aristokrasi mahiyetleri icabı hürriyeti tesis edemezler. Hürriyet ancak mütedil bir hükümet şeklinde elde edilebilir. Siyasi bir kuruluşta, hürriyetin mevcut olabil-

(45) BAŞGİL, s. 281.

(46) MONTESQUIEU, c. I, s. 295.

(47) Montesquieu, siyasi hürriyet tabirini şahsî hürriyet ve masumiyet manâsında kullanmıştır. Siyasi demesinin sebebi bu hürriyetin ancak siyasi müesseseler vasıtasıyla temin edilebildiği içindir. ARSAL, dipnot 1, s. 206.

(48) Hürriyet bâzılarına göre iktidâra getirdikleri şahsı oradan indirmek imkânı, bâzılarına göre itaat edecekleri şahısları bizzat seçmek hakkıdır. Bir kısım şahıslarda silâhlanmak ve zor kullanmak hakkına mâlik olmayı hürriyetin icabı saymışlardır. Diğer bâzıları ise kendi milletlerinden olan bir fert veyâ kendi kânunları tarafından idâre edilmeyi hürriyet addetmişlerdir. Hattâ bâzı milletler uzun süre hürriyeti sakal bırakmaktan ibâret saymışlardır. MONTESQUIEU, c. I, s. 292-293.

(49) MONTESQUIEU, c. I, s. 294. Ancak sâdece mevzû kânunlara riayetle hürriyetin tecelli edeceğine inanmak doğru değildir. Zira, kânun kötünüyetli iktidar sâhiplerince yapılmış olabilir ve istenebilecek yâni arzu edilmesi meşrû olan birşey menedebilir. Burada Montesquieu'nün hâtası kânunun menşeiini hukukta arayacak yerde, hukuku kânuna istinad ettirmiş olmasıdır. AKBAY, s. 246.

mesi için iktidârın kötüye kullanılmaması icabeder (50). Ezeli bir tecrübe ile sabttir ki, kuvvet sahibi herkes, bunu kötüye kullanmaya meyli eder ve kuvvetine sınır buluncaya kadar gider. Fazilet dahi sınırlanmaya muhtaçtır. Kuvvet kötüye kullanılmamak için o surette düzenlenmelidir ki kuvvet kuvveti durdursun (51). İşte eğer yasama, yürütme ve yargı kuvvetleri (iktidarları) aynı elde toplanacak olursa bu suistimale mâni olunamayacak ve hürriyeti ortadan kalkacaktır. Buna mâni olmak için de bu üç kuvveti ayrı organlara tevdi etmek icabetmektedir.

C — Montesquieu'de Kuvvetler

Montesquieu'ye göre her devlette üç kuvvet mevcuttur. Bunlardan ilki kanunları vâzeden yasama kuvvetidir. İkinci kuvvet olan yürütme kuvveti, kanunları tatbik eder, harbe ve sulhe karar verir, devletin genel güvenliğini sağlar, diplomasi işlerini halleder. Yargı kuvvetinin vazifesi ise şahıslar arasındaki medeni davalara bakmak, suçlulara suçlarının derecesine göre cezalar tayin etmekten ibarettir.

Siyasi hürriyeti temin için bu üç kuvvet, mutlaka birbirinden ayrılmalıdır. İşte, Montesquieu'nün kuvvetler ayrılığı prensibinin anafikri de budur.

1 — Yasama Kuvveti

Yasama kuvveti devletin genel iradesidir. Hür bir devlette, hür hareket edebilmek imkânına sahip olan her insanın nasıl kendi hareketlerini kendisinin idare etmesi icabederse, yasama kuvvetini de halk bizzat kendisi kullanmalıdır. Ancak bunu uygulamak, büyük devletlerde imkânsız olduğundan, küçük devletlerde de bir çok mahzurlara sebebiyet vereceğinden, halkın kendi yapamadığını temsilcileri vasıtasıyla yapması zaruridir (52). İnsan kendi içinde yaşadığı şehrin ihtiyaçlarını, menfaatlerini başka şehirlerden çok daha iyi bildiği gibi, komşularının kaabiliyetlerini de bir yabancından daha iyi değerlendirir. Şu halde, yasama organında yer alacak üyeler her bölgenin halkı tarafından o bölgenin temsilcisi olarak seçilmelidir (53).

Temsilcilerin büyük faydası, kanun işlerinin münakaşasında ehil olmalarıdır. Halk bu hususta hemen hiç kaabiliyetli değildir.

(50) MONTESQUIEU, c. I, s. 294; ERİM, s. 177; AKBAY, s. 246; GÖZE Ayferi, Siyasal Düşünce Tarihi, İstanbul 1982, s. 219.

(51) MONTESQUIEU, c. I, s. 294; BAŞGİL, s. 283; GÜNEŞ, Parlamenter Rejimin Bugünkü İşleyişi ve Mânası, s. 5; GÖZE, s. 219.

(52) OKANDAN, s. 574; ERİM, s. 180; ABADAN, Devlet Felsefesi, s. 338.

(53) MONTESQUIEU, c. I, s. 301.

Bu da demokrasilerin büyük mahzurlarından birisini teşkil eder (54).

Temsilciler meclisi, icraf karar almak için seçilmemelidir. O, bu işi iyi yapamaz, fakat kanunlar yapmak, yapılmış olan kanunların iyi yürütülmesini gözetmek onun çok iyi yapabileceği bir iştir ve bu işi ondan daha iyi yapabilecek biri dahi yoktur.

Montesquieu, temsil vazifesinin sadece temsilciler meclisine bırakılmasına yâni tek meclis usulüne taraftar değildir. O, iki meclis sistemini tek meclis sistemine üstün tutmaktadır (55). Bu tercihin sebebini şöyle izah ediyor: Temsilciler meclisi seçiminde her vatandaş liyakat, bilgi, asâlet farkına bakılmadan eşit sayılmakta ve oyları eşit kıymeti haiz bulunmaktadır. Halbuki, halkın içinde doğum, servet, şan ve şeref bakımından diğer vatandaşlardan üstün vaziyette olanlar vardır. Bunlara da diğerleri gibi sadece bir oy hakkı tanımak, haksızlık olur ve hürriyete aykırıdır. Zira, çoğunluk asilzâdelerde olmadığından alınacak kararlar bu sınıfın menfaatini gözetmeyecek, bilâkis baltalayacaktır. Binaenaleyh, devlet dahilinde böyle imtiyazlı bir durumda olanların yasama organı içinde de bu durumu muhafaza etmeleri temin olunmalıdır. Bu da onlara ayrı bir meclis teşkil eylemek hakkını vermekle mümkün olur. Böylece halkı ve asilzâdeleri temsil eden temsilcilerden müteşekkil bu meclislerden biri karar vermeli ve diğeri ya bu kararı tasdik ederek onun tekemmülünü sağlamalı yâhud da tasdik etmeyerek onu felce uğratmalıdır (56).

2 — Yürütme Kuvveti

Yürütme kuvveti bir hükümdarın elinde olmalıdır (57). Bu kuvvetin doğrudan doğruya topluma değil de tek bir kişiye verilmesi yürütme organının sürekli işlemesinden ve aralıksız bir çalışma icabettirmesinden ileri gelir. Fakat eğer bu tek kişi görevini iyi kullanmazsa bu durumda yürütme kuvvetini yasama organına bağlı bir topluluğun eline verebilir miyiz? Montesquieu böyle teşekkül edecek "meclis hükümeti" doğru bulmaz (58). Zira, hükümdar olmasa ve

(54) MONTESQUIEU, c. I, s. 301.

(55) MONTESQUIEU, c. I, s. 303; ERİM, s. 180; OKANDAN, s. 574.

(56) MONTESQUIEU, c. I, s. 302-303.

(57) MONTESQUIEU, c. I, s. 305.

(58) Montesquieu, bu görüşü ile meclis hükümeti sistemine karşı olduğu gibi, yasamaya az çok üstünlük tanıyan parlamenter sisteme de karşı çıkmaktadır. Montesquieu, o dönemde İngiltere'de uygulanan sistemi aksettirir. Yürütme organının üyeleri bakanlar, kral adına hareket eden kişilerdir. Daha sonra ulaşılan aşamada olduğu gibi, Avam Kamarası'ndaki çoğunluğun yürütme kuvvetini kullanmaya yetkili kıldığı şahıslar değildir. GÖZE, s. 221.

yürütme kuvveti yasama organından seçilmiş birkaç şahsa verilmiş olsa idi, hürriyetten eser kalmayacaktı. Çünkü, aynı şahısların bu iki kuvvetten pay sahibi olmaları ve daima pay sahibi olmaya meyletmeleri gibi, yasama ve yürütme kuvvetleri de birleşmiş olacaklardı (59). Hakikaten de hürriyetin en mühim vasfı yasama ve yürütme kuvvetlerinin birbirinden ayrılmasından doğmuş olmasıdır.

Yürütme kuvveti hareketlerinde serbest olmasına rağmen onun tarafından yapılan işlemlerin, yasama kuvveti tarafından yapılan kanunlara uygun olması lâzımdır. Zira, yasama kuvvetinin meydana getirdiği kanunlara aykırı işlemler yapmak demek, hakikatte kanun yapmak ve dolayısıyla yasama kuvvetinin yetki alanına girmek demektir (60).

Yürütme kuvvetinin emrine verilecek tahsisat bir yıl için verilmelidir. Yasama kuvveti vergi toplama yetkisini daimi olarak yürütme kuvvetine verirse hürriyetini kaybetmek tehlikesiyle karşılaşır. Çünkü masraflarının karşılığını bu surette devamlı olarak temin edebilecek olan yürütme kuvveti yasama kuvvetine tâbi olmaktan kurtulabilecektir. Bunun gibi kara ve deniz kuvvetlerinin miktarı ve muhafazası hakkında yasama kuvveti her yıl karar vermelidir (61).

Görüldüğü gibi Montesquieu, yürütme kuvvetini, devlet fonksiyonlarının yerine getirilebilmesi için sürekli olarak işleyen ve yasama kuvvetine tâbi, onun meydana getirdiği kanunlar çerçevesinde hareket eden bir kuvvet olarak görmektedir.

3 — Yargı Kuvveti

Yargı yetkisi Montesquieu'ye göre (62) daimi bir senatoya verilmeyip, halkın içinden kanunda gösterilen usullerle seçilen ve lâzım olduğu müddetçe devam eden şahıslara verilmelidir. Çok kuvvetli olan yargılama iktidârı ne muayyen bir sınıfa ne de muayyen bir mesleğe bağlı bırakılmamakla görünmez hale getirilir. Artık halkın gözünde daimi hâkimler yoktur. Halk hâkimlerden değil, mahkemelerden korkar.

Hattâ büyük davalarda sanığın kanun mucibince hâkimini seçebilmesi; hiç değilse bunların büyük bir kısmını reddedebilmesi,

(59) MONTESQUIEU, c. I, s. 305.

(60) MONTESQUIEU, c. I, s. 311.

(61) MONTESQUIEU, c. I, s. 312.

(62) MONTESQUIEU, c. I, s. 299.

böylece geri kalanlar arasında seçim yapmak imkânına sahip olabilmesi lâzımdır (63).

Diğer iki kuvvet idarecilere veyâ daimî kurallara verilebilir. Çünkü, bu kuvvetler münferit bir şahsa tatbik olunmamaktadır. Bu kuvvetlerden biri, devletin genel iradesinden, diğeri de bu genel iradenin icrasından başka birşey değildir. Yargı kuvveti ise yasama ve yürütme kuvvetinden ayrılmalıdır. Zira, yasama kuvveti ile birleşirse, hâkim kanun vâzî durumunda olacak ve vatandaşların ölüm kalımları keyfe tâbi tutulacaktır. Yürütme kuvveti ile birleşirse de, hâkim bir zâlim olacak ve her ikisinde de hürriyetten eser kalmayacaktır.

Fakat Montesquieu, yargı kuvvetinin, yasama kuvvetini elinde bulunduran organın eline verilmemesi kaidesinden bâzı hâlleri istisnâ etmektedir (64) : 1) Halk içinde sivrilmiş olan büyükler daima kıskanılır. Bunlar herhangi bir meselede halk tarafından muhakeme edilecek olurlarsa, haksızlığa maruz kalabilir, ayrıca asilzâdelerin kendileriyle aynı sınıftan olmayanlar tarafından muhakeme edilmeleri, eşitliğe aykırıdır. Binaenaleyh onların yasama kuvvetinin asilzâdelerden müteşekkil meclis tarafından muhakeme olunmaları icabeder (65). 2) Bazı durumlarda kanunun sert ve eğilmez hükümlerini (66) biraz yumuşatmak, biraz da hakkaniyeti göz önünde bulundürmak lüzumu duyulan hâllerle karşılaşılabilir. Böyle bir durumda asilzâdelerden müteşekkil meclis mahkeme sıfatıyla meseleyi muhakeme edip, karara bağlayabilmelidir. 3) Kamu hizmeti yapılırken halkın hakları ihlâl edilebilir veyâ alelade mahkemeler tarafından cezalandırılmayacak suçlar işlenebilir. Bu takdirde hem halkın şerefini hem de ferdin emniyetini koruyabilmek için, halkla herhangi bir menfaati olmayan asilzâdelerden müteşekkil meclisin mahkeme sıfatıyla meseleyi hükme bağlaması doğru olur.

Montesquieu'ye göre, hâkim hükmünü verirken kanunlara bağlı kalmalıdır. Şâyet hâkim şahsi kanaatleriyle hüküm verirse cemiyyet dahilindeki şahıslar ne gibi taahhüt altında bulduklarını bilemezler. Halbuki, hâkim, kanundan ayrılmayacak olursa, bu takdirde herkes önceden hangi hareketin yapılıp hangisinin yapılmayacağına bilir ve ona göre hareket eder (67).

(63) MONTESQUIEU, c. I, s. 299.

(64) MONTESQUIEU, c. I, s. 308.

(65) MONTESQUIEU, c. I, s. 308.

(66) Montesquieu'ye göre mahkemelerin sâbit olmalarının icâbetmesine rağmen hükümler o derece sâbit olmalıdır ki, daima kanunun açık bir metninden başka birşey ifade etmesinler, c. I, s. 300.

(67) ERİM, s. 179.

D — Kuvvetlerin Birbirleriyle Münasebeti

Montesquieu, yasama ve yürütme kuvvetlerini ayrı ayrı organlara verdikten sonra aralarında birtakım münasebetler kurmaktadır.

Bir kere meclisleri toplantıya çağırarak ve toplantı müddetlerini tesbit etmek yürütme organına bırakılmıştır (68). Yasama organının toplanma zamanları büyük bir itina ile tesbit edilmelidir. Yasama kurulu çok uzun bir zaman toplanamazsa hürriyetten eser kalmayacaktır (69). Çünkü, ya teşrif kararlar verilmeyecek ve devlet anarşiye düşecektir yahud da bu karar yürütme organı tarafından verilecek ve mutlak bir hâl alacaktır. Yasama organının (meclislerinin) daimi surette toplanması ise mümessilleri sıkıntılı bir durumda bırakabilir ve yürütme organını fazla meşgul edebilir. Temsilciler meclisi ve asilzâdele meclisi daima toplantı halinde olunca, yürütme organı bu meclisler karşısında imtiyazlarını ve yürütme yetkisini muhafaza etmeye uğraşacak, kanunların tatbikini düşünmeye ve uygulamaya vakit bulamayacaktır (70). Diğer taraftan yasama organının zaman zaman yenilenebilmesi için daima toplantı halinde bulunmaması lâzımdır. Zira daimi surette toplantı halinde bulunduğu takdirde ölen mümessillerin yerine yenilerini seçmekten başka bir iş yapmaması muhtemeldir. Bu halde ise yasama meclisi, bir kere bozuldu mu, bu derdin tedavisi imkânsız olur. Muhtelif yasama meclisleri birbirini takip edince iş başındaki yasama organları hakkında fena fikirleri olan halk haklı olarak, bu meclisi arzu etmeyecek ve bir sonrakini, yenisini tercih edecektir. Fakat bu da eskisinin aynı olunca, bir defa daha aldandığını gören halk artık onun kanunlarından birşey beklemeyecektir. Neticede ya hiddetlenecek ya da kaygusuzluğa düşecektir (71).

Meclislere yürütme faaliyetlerini durdurma yetkisi tanınmamıştır. Zira yürütmenin, mahiyetinden doğan sınırlar vardır ve ayrıca sınırlanmasında fayda yoktur. Zaten yürütme kuvveti, zamanla değişmeyen şeyler üzerinde câridir (72). Buna mukabil yürütmenin, yasama faaliyetini durdurma hakkı vardır (73). Yürütme organı, yasama organının teşebbüslerini durdurmak hakkına sahip değilse yasama kuvveti despotik olacaktır. Zira yasama kuvveti, tasavvur

(68) MONTESQUIEU, c. I, s. 306.

(69) MONTESQUIEU, c. I, s. 305.

(70) MONTESQUIEU, c. I, s. 305.

(71) MONTESQUIEU, c. I, s. 306.

(72) MONTESQUIEU, c. I, s. 306-307.

(73) MONTESQUIEU, c. I, s. 307.

edebileceği her türlü yetkiyi kendine verebilecek ve diğer bütün kuvvetlerin mahvına gidebilecektir (74). Bunun için hükümdar bir kanunu tasdik ve ilân etmedikçe o kanun yürürlüğe girmeyecektir.

Montesquieu, meclislerin toplanması ve kapatılması yetkileriyle, yasama işlemlerine karşı veto hakkına sahip olan yürütme organının bu yetkilerine karşılık, yasama organına da çeşitli yetkiler tanımaktadır. Bunlardan biri vergi salma yetkisidir. Müellif bunu mutlak olarak yasama organının yetkileri arasına sokmakta ve vergi alınabilmesi için her sene yeni izne lüzum görmektedir. Ayrıca ordu (75) hakkında da her sene yeni bir kanun yapılmasını lüzumlu görmektedir (76). Şüphe yoktur ki, ordu ve para gibi yürütme organı için en zaruri iki vasıtanın anahtarlarını yasama organına vermekle Montesquieu, yürütme kuvvetini sıkı bir şekilde yasama kuvvetinin kontrolüne tâbi tutmaktadır.

IV — SONUÇ

Görüldüğü gibi tamamiyle nazari mülâhazalarla devlette üç iktidarı veyâ fonksiyonu ayıran ve bunların ayrı ayrı organlara verilmesi lâzım geldiğini söyleyen Montesquieu, bu nazariyesine misâl olarak isim zikretmeden İngiltere'yi almakta ve üç hakiki ve müşahhas kuvveti etraflica incelemektedir: Yasama, yürütme ve yargı.

Ferdin siyasi hürriyeti, kendisini emniyette hissetmesinden doğan fikir rahathğündadır. Böyle bir fikir rahathğına ulaşabilmesiyse, ancak o ferdin hiçbir korkusu olmadığı takdirde mümkündür. Bunu sağlamak için yukarıda belirtilen üç muhtelif iktidârın (kuvvetin) birbirinden tamamen ayrı organlara bırakılması gerekir. Hürriyetin temin ve muhafazası için bu üç iktidarın asla aynı elde toplanması lâzımdır.

O hâlde Montesquieu'ye göre devletin otoritesinin (kudretinin) bu üç kuvvet arasında bölünmesi ve bunların birbirlerine karşı ba-

(74) MONTESQUIEU, c. I, s. 306-307.

(75) Askerler halktan olmalı ve halkla aynı ruh ve düşüncüyü taşımalıdır. Böyle olabildiği için ancak, orduda hizmet edeceklerin icabında diğer vatandaşlara hareket tarzları hakkında hesap verebilecek kadar malları bulunmalı ve yalnız bir sene hizmette kalmalıdır. Eğer ordu, daimi olarak muhafaza edilecekse, askerler halkın en aşağı tabakasından seçilmeli ki, yasama organı dilediği anda orduya boyun eğdirebilsin. Ayrıca ordu teşekkül ettirildikten sonra, yasama organına değil, yürütme organına tâbi olmalıdır. Zira onun vazifesi müzâkereden ziyade faaliyettir. MONTESQUIEU, c. I, s. 312.

(76) MONTESQUIEU, c. I, s. 312.

ğimsız ve birbirleriyle eşit organlara tevdi edilmesi icabeder. Ancak böyle bir idare sisteminde itidal temin edilir ve bu sayede siyasi hürriyet elde edilmiş olur.

Aron'a göre (77) Montesquieu, hürriyetin şartı olan devlet otoritesinin kuvvetler arasında paylaşılmasını, sadece aristokratik bir toplum modeli üzerinde düşünmüştür. Ona göre soylular sadece, eğer hakları, siyasi teşkilâtın kendisi tarafından teminat altına alınmışsa, güvenlik duygusuna sahip olabilirler. Montesquieu, dönemindeki Fransız monarşisinin anayasası üzerindeki münakaşalarda, kral ya da halk tarafında değil, aristokrasinin tarafındadır. Yani, Montesquieu, kendi sınıfı, ortadan kalkmaya mahkum bir sınıfın adına, monarşik güce karşı koyan bir aristokrasi temsilcisidir. Tarihin oyununun kurbanı olarak soyluları korumak için krala karşı gelir, ama kavgası sadece halkın davasına yarayacaktır.

Artık bugün Montesquieu'nün anladığı manada kuvvetlerin ayrılmasını kabul eden hiç kimse kalmamıştır. Esasen kuvvetler ayrılığı prensibi, müellifin misal olarak gösterdiği İngiltere'de dahi onun anladığı gibi hiçbir zaman mevzubahis olmamıştır (78).

Devlet iktidarı parçalanmaz bir bütün teşkil etmekle beraber, devletin fonksiyonları, devletin kişiliğinin ve iktidarının çeşitli görünümleridir (79). Montesquieu, ne söylemiş ve nasıl söylemiş olursa olsun bugün her devlette yasama, yürütme ve yargı diye üç büyük fonksiyon; buna bağlı olarak da her bir fonksiyonun icrasıyla meydana gelmesi muhtemel neticeleri ortaya çıkarmaya elverişli üç ayrı hukuki güç, hukuki iktidar vardır (80).

Montesquieu'den farklı olarak, artık günümüzde "kamusal güçlerin iyi işletilmesini sağlayan bir yerindelik ve siyaset sanatı kuralı" olarak değerlendirilen (81) kuvvetler ayrılığı prensibi, başka hedeflere yönelmektedir. Bu hedefler (82) kısaca; yasama faaliyetine mümkün olduğunca geniş halk kitlelerinin iştirakinin temin edilmesi; iktidarın yargı organı üzerindeki baskısını (83) kaldırmak maksadıyla yargılama yetkisinin tabii hâkim prensibi ve hâkimlik teminatının gerçekleştirildiği bağımsız mahkemelerce kullanılmasının

(77) ARON, s. 42.

(78) AKBAY, s. 249; ARSAL, s. 210.

(79) HAZİR Hayati, Anayasa Hukuku, Konya 1990, s. 24.

(80) ÖZYÖRÜK, s. 87.

(81) YAYLA Yıldızhan, Anayasa Hukuku Ders Notları, İstanbul 1985, s. 67.

(82) ABADAN, s. 239; HATEMİ, s. 430 vd.

(83) İNAN Kâmrân, Devlet İdaresi, İstanbul 1993, s. 42 vd.

sağlanması; güçlü bir yürütme organına sahip olması gereken günümüz devletinde icrâ yetkisinin kötüye kullanılmasına mâni olunması ve idarenin kanunlara bağlılığının temin edilmesi olarak özetlenebilir.